

Prof. Dr. Friedrich Falke'nin Hayatı ve Türkiye'deki Çalışmaları

Gülşah Eser*

Öz

Prof. Dr. Friedrich Falke (1871-1948) ziraat alanında uluslararası üne sahip Alman asıllı bir bilim insanıdır. Bilim dünyasında modern mera yönetiminin öncüsü olarak kabul edilmekte, özellikle çayır araştırmaları ve yem konularına ilişkin çalışmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Çalışmalarında Almanya'da ziraat biliminin gelişmesinde büyük katkıları olan hocası Julius Kühn'ün etkisi söz konusudur.

Uzun yıllar boyunca Leipzig Üniversitesi'nde görev yapan Falke 1932 yılında Ankara'daki Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurucu rektörlüğünü yapmak üzere Türkiye'ye davet edilmiştir. Buradaki görevini tamamlamasının ardından 1938'de Leipzig Üniversitesi'ne geri dönmüş ve aynı yıl oradan emekli olmuştur. 1948'de aynı üniversitenin Ziraat Fakültesi'ni yeniden organize etmek üzere göreve çağırılmıştır. Ancak 10 Mart 1948 tarihinde vefat etmiştir.

Literatürde Friedrich Falke'nin hayatını ve Türkiye'deki çalışmalarını müstakil olarak ele alan araştırma sayısı son derece kısıtlıdır. Buradan hareketle bu araştırmanın öncelikli amacı Falke'nin hayatı hakkında bilgi vermek ve Türkiye'deki çalışmalarını

* Doç. Dr., Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Şanlıurfa/Türkiye, gulsaheser@harran.edu.tr, orcid.org/0000-0002-3306-1569.

incelemek olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak Falke'nin Türkiye'de bulunduğu beş yıl boyunca kaleme aldığı bilimsel yayınları ve yetiştirdiği öğrencilerinin yanı sıra Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün yapılandırılmasındaki emekleriyle Türk ziraat ve bilim hayatına önemli katkılarda bulunduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Friedrich Falke, Leipzig Üniversitesi, Ankara, Yüksek Ziraat Enstitüsü, mera yönetimi.

Biography of Prof. Dr. Friedrich Falke and His Studies in Turkey

Abstract

Prof. Dr. Friedrich Falke (1871-1948) was an internationally renowned German scientist in the field of agriculture. He is considered to be the pioneer of modern pasture management in the scientific world and stands out especially with his studies on meadow research and feed issues. His work was influenced by his teacher Julius Kühn.

After many years at the University of Leipzig, Falke was invited to Turkey in 1932 to serve as the founding rector of the Higher Agricultural Institute in Ankara. After completing his tenure there, he returned to the University of Leipzig in 1938 and retired from there in the same year. In 1948, he was called to reorganize the Faculty of Agriculture of the same university. However, he died on March 10, 1948.

The number of researches in the literature that deal with Friedrich Falke's life and work in Turkey independently is extremely limited. From this point of view, the primary purpose of this research is to give information about the life of Friedrich Falke and to examine his work in Turkey. As a result, it has been revealed that Falke has made significant contributions to Turkish agricultural and scientific life with his scientific publications and the students he has trained during the five years he has been in Turkey, as well as his efforts in the structuring of the Higher Agricultural Institute.

Keywords: Friedrich Falke, University of Leipzig, Ankara, Higher Agricultural Institute, pasture management.

Giriş

Friedrich Falke¹ (1871-1948) bir toprak sahibinin oğlu olması nedeniyle küçük yaştan itibaren toprakla iç içe büyümüş ve bu süreçte edindiği tecrübeleri ilerleyen yıllarda bilimselliklerle harmanlayarak Almanya'nın ziraatine ve aynı zamanda eğitim hayatına önemli katkılarda bulunmuş bir bilim insanıdır. Çayır araştırmaları, mera yönetimi ve yem konusundaki çalışmalarıyla ziraat alanında uluslararası bir üne sahiptir.² Modern mera yönetiminin öncüsü olarak kabul edilmektedir.

Falke'nin "*Bizzat ben bütün zirai işleri sıkı bir çalışma ile öğrendim ve halâ bugün yapabilirim. Gençliğimde talebe veya asistan olarak pratik mesai için hiç bir fırsatı kaçırmadım, ve belkide yalnız bu sebepten 30 sene Leipzigde Profesörlük yaptım...*"³ sözleri yaşamıyla ilgili ipuçları vermesinin yanı sıra onun çalışma felsefesini de özetlemektedir.⁴ Leipzig'deki çalışmaları ve beraberinde elde ettiği başarıları dünyadaki tanınırlığını artırdığı gibi aynı zamanda Türkiye'deki kariyerinin de kapılarını aralamıştır.

Uzun yıllar ülkesine hizmet etmiş olan Falke, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün (YZE) kurucu rektörlüğünü yapmak üzere 1932 yılı itibarıyla Türkiye'ye davet

1 Tam adı Friedrich Wilhelm August Karl Falke'dir.

2 *Informationen zu Themen, Projekten und Ergebnissen 2021*, Landesanstalt für Landwirtschaft und Gartenbau Sachsen-Anhalt, 2022, s. 23. 7 Temmuz 2021 tarihinin Falke'nin 150. doğum gününe denk gelmesine ithafen aynı ay içerisinde Alman Tarım Derneği (DLG) tarafından Iden ve Schwarzholz'da mera araştırmacısı olan Falke'yi anmak amacıyla bir sempozyum düzenlenmiştir. *A.g.e.*, s. 23.

3 *Yüksek Ziraat Enstitüsü Ziraat Fakültesi Yıllığı 1937*, Ankara, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, 1937, s. 5.

4 Falke'nin çalışmaları ve çalışma felsefesi Türk basınında şu sözlerle ifade edilmiştir: "*Falke'nin kuvveti bugün çok müşahede edilen dar ihtisas ilimciliğinin aksine olarak bütün ziraat ilimlerine ihatalı bir surette tahakkümündedir. Sebatsız gayreti sayesinde mer'a ve çayırların ve yeşil ziraatin sistemli bir surette işletilmesine büyük makyasta muvaffak olmuştur. Zirai istihsalâtın iktisadi bir surette tezyidi nisbetinde yeşil ziraat sahasının ehemmiyetinin ilk defa kavranması Falke tarafından. Bu kanaat son on sene içinde umumileşmiştir. Kendisine mahsus bir tarzda şümulü iktisadi mes'elelere vukufu ona zirai işletme ilminde müteaddit eserler verdirmiştir. Falke'nin uzun zamandanberi ziraat muhasebesi neticelerinin iktisadi tetkikata materyel ittihad edilmesi ve yeşil ziraatin iktisadiliğinin tetkiki mes'eleleri hakkında beslediği arzu son zamanlarda (Saksonya memleket ziraat işletmeleri şeraiti tetkik müessesesi) ve "yeşil ziraat işletme tetkik müesseselerinin" kendi enstitüsüne merbut olarak kurulmalarile tahakkuk etmiştir. İşte böylece ziraat şubesi tenevvü ve dahili teşkilatı itibarile Leipzig Darülfünununun mühim ve büyük bir parçası haline gelmiştir. Falke'nin en büyük liyakati tetkikatına yalnız kürsüden neşretmesinde değil, onları ameli ziraat hayatının geniş sahalarına bizzat intikal ettirmesindedir." *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 4.*

edilmiştir. Falke bu davete bakışını “*Alman bilimi için Alman bilim insanlarının Türkiye’ye çağırılması, Alman bilgisi ve performansının en üst düzeyde kabulü anlamına gelmektedir; Türk devletinin bu kararının karşılıklı ilişkilerde her iki ülke için ne gibi sonuçları olacağını kestirmek kolay...*” sözleriyle ifade etmiştir.⁵ Sonuçları o gün itibarıyla belli olmasa da Falke’nin ve diğer Alman bilim insanlarının YZE’de görevlendirilmesi Türkiye ile Almanya arasında uzun bir dönemden beri devam eden ilişkilerin⁶ kültürel boyutunda yeni bir atılım anlamına gelmiştir.

- 5 24 Şubat 1933 tarihli *Leipziger Volkszeitung* gazetesinden aktaran Regine Erichsen, “Türkiye’ye Sığınan ve Ankara Üniversitesi’nde Görev Alan Alman Bilim İnsanlarına Almanya’nın Bakışı”, *İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi (1933-1970-)*, (içinde), çev. Gülru Bayraktar, ed. Kasım Karakütük, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2016, s. 48.
- 6 Türk-Alman ilişkilerinin geçmişi Haçlı Seferleri’ne kadar dayanmakla birlikte politik bir düzleme taşınması Osmanlı Devleti döneminde. Özellikle 18. yüzyılda siyasi, iktisadi, askeri ve sosyal alanlarda olmak üzere çok yönlü bir biçimde ilerleyen bu ilişkiler 19. ve 20. yüzyıllarda da gelişme kaydetmiştir. Ordu modernizasyonu için Almanya’dan subaylar çağırılması, önce Anadolu Demiryolları ve daha sonra Bağdat Demiryolu imtiyazının Almanlara verilmesi, 1889’da deniz ulaşımı için Deutsche Levante Linie’nin kurulması ve Osmanlı karasularında hizmet vermesi bu ilişkileri peyderpey geliştirmiştir. Süreç iki devletin I. Dünya Savaşı’na müttefik olarak katılmalarına kadar uzanmıştır. Savaş sonrası dönemde, 1923 yılında önce Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanması ve sonrasında Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır. 3 Mart 1924’te Türkiye ile Almanya arasında bir dostluk antlaşması imzalanmış ve birkaç gün sonra Rudolf Nadolny ilk Alman büyükelçisi olarak atanmıştır. Aynı yıl Kemaleddin Sami Paşa da Berlin büyükelçisi olarak görevlendirilmiştir. Genç Cumhuriyet’in demiryolu politikalarına ağırlık vermesi ve 1924 yılında başlayan yeni demiryolu yapım çalışmalarında Alman şirketlerin görev üstlenmesi, 1926’da Türk donanması mensubu subay ve eğitimcilerin mesleki eğitimleri için Alman subayların görevlendirilmesi gibi pek çok etken iki devleti birbirine yakınlaştırmıştır. Türkiye bu süreçte yeni kurulmakta olan bir devlet olarak Almanya’dan pek çok uzman davet etmiştir. 1926 yılında Doç. Dr. Karl Julius Horn ile hayvancılık alanında bir sözleşme yapılmış ve devlet fabrikalarında görevlendirilmek üzere Fritz Neumann Türkiye’ye davet edilmiştir. Dr. Hermann Lüscher ise Ankara’daki Harita Umum Müdürlüğü’nde 1928 yılına kadar görev yapmıştır. Bu uzmanlar dışında Türkiye’deki kamu kurum ve kuruluşlarında yine pek çok Alman uzman görev almıştır. 1928 yılında Oldenburg başkanlığında 11 kişiden oluşan bir Alman Tarım Heyeti, Ankara’ya gelmiştir. Öte yandan çok sayıda Türk öğrenci yükseköğrenim görmek üzere Almanya’ya gönderilmiştir. Cemil Koçak, *Türk Alman İlişkileri (1923-1939)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013, s. 38-41; İsmail Yıldırım, *Cumhuriyet Döneminde Demiryolları (1923-1950)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2001, s. 3; Erkan Dağlı, “Alman Büyükelçilerinin Gözüyle Türk-Alman İlişkileri (1900-1938)”, *Atatürk Dergisi*, cilt 5, sayı 1, 2016, s. 93-95; Resul Alkan, “Alman Belgelerine Göre Erken Dönem Cumhuriyet Dönemi Bahriyesi Bağlamında Türk Alman İlişkileri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, cilt 36, sayı 2, 2021, s. 436-437.

Fotoğraf 1. Prof. Dr. Friedrich Falke

Informationen zu Themen, Projekten und Ergebnissen 2021, Landesanstalt für Landwirtschaft und Gartenbau Sachsen-Anhalt, 2022, s. 24.

Almanya'da yayınlanan *Hamburger Fremdenblatt* gazetesindeki 28 Mayıs 1933 tarihli bir yazıda “*Bu yılın sonbaharında, yeni Türkiye'nin başkenti Ankara'da, biz Almanlar'ın çok ilgi duymamız gereken bir yüksekokul açılacak. Bu yüksekokulun rektörü ve bütün profesörleri Alman, eğitim dili de sadece Almanca olacak*” ifadeleri yer almıştır.⁷ Habere göre, Cumhuriyet'in kuruluşunun onun-

7 S. Eriş Ülger, *Alman Basınında Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti (1910-1944)*, Ankara, TBMM Basımevi Müdürlüğü, 1995, s. 204-205. Falke, Türk öğrencilere Almanca öğretilmesini esasen Alman kültür politikasının bir gereği olarak gördüğünden bu dilin öğrenilmesini sağlamak amacıyla Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Alman hocaları görevlendirmiştir. Kendi deyimiyle Almanya'ya yalnızca lafta değil icraatla ve el altından hizmet etmiştir. Ömer Faruk Demirel, “Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Kuruluş Yıllarında Almanca Dersleri, Okutmanları ve Öğretim Yöntemleri”, *Diyalog*, cilt 9, sayı 1, 2021, s. 127, 135. Belirtmek gerekir ki, YZE'de öğretim dili Türkçedir. Türk öğretim üye ve yardımcıları öğretimi Türkçe yaparken Alman profesörlerin dersleri de Almanya'da öğrenim görmüş Türk doçent ve asistanlar tarafından anında Türkçeye çevrilmektedir. Bunun yanında okulda başta Almanca olmak üzere yoğun yabancı dil dersleri de vardır. Prof. Dr. Emre Dölen ile yapılan kişisel görüşme, 23 Ekim 2022.

cu yıldönümünde açılacak olan bu okulu Türkiye kadar Almanya da heyecanla beklemektedir. Almanlar iki devlet arasında savaş yıllarındaki silah arkadaşlığının ve bu arkadaşlıkla güçlenen bağlılığın azalmadan sürdüğünü düşünmekte olup kurucu rektör olarak Prof. Dr. Friedrich Falke'nin Türkiye'ye çağırılması ile diğer hocaların da Alman profesörlerden seçilmesini bu bağlılığın en iyi örneği olarak görmektedir.⁸

Cumhuriyet'in ilk yıllarında 1924-1933 arasında Almanya'nın Türkiye Büyükelçiliği görevini yürüten ancak başka görevleri nedeniyle bir süreliğine Türkiye'de bulunamayan Rudolf Nadolny, Almanya'yı temsilen Enstitü'nün açılışına katılmak üzere 27 Ekim 1933'te Berlin'den Ankara'ya hareket etmiş ve uçağa binmeden önce Türk-Alman ilişkileriyle ilgili bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte iki ülke arasındaki ilişkilerin kesilmiş olmasına rağmen o gün itibarıyla dostça devam ettiğini ve Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla ileticeği kutlamaların da dostluk ilişkileri ve ruhu içinde olacağını vurgulamıştır.⁹

Cumhuriyet'in onuncu kuruluş yıldönümünde Mustafa Kemal Paşa'yı tebrik eden Nadolny ertesi gün Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılış töreninde bulunmuştur. Başvekil İsmet Paşa, yanındaki devlet erkânı, Alman devlet görevlileri ve Rektör Falke ile birlikte 30 Ekim 1933 günü Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılışını gerçekleştirmiştir. Hem Türk hem de Alman basını gelişmeleri yakından takip etmiştir. Özellikle Alman basını Enstitü'de toplam yirmi iki profesörün bulunacağını, bunlardan üçünün o dönemde Türkiye'de çalışmakta olan Alman uzmanlar arasından seçildiğini, diğer profesörlerin Almanya'dan gelmekte olduklarını ve bir kısmının Ankara'ya ulaşmış bulunduğunu, Türk öğretmenler yetişene kadar eğitim dilinin Almanca olacağını ve bu öğretmenlerin yetişebilmeleri için altı ila on yıl geçmesi gerektiğini nakletmiştir. Ayrıca Enstitü'de görev alan genç öğret-

8 S. Eriş Ülger, *a.g.e.*, s. 204-205.

9 “Türkiye Cumhuriyeti'nin yıldönümü kutlamalarına katılarak, Ankara'da bir kez daha Almanya'nın elçisi olarak bulunacağımdan ne kadar kıvanç duyduğumu söylememe pek gerek yok. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana geçen 10 yıllık devre içinde Alman Büyükelçisi olarak, genç Türk Devleti'nin olağanüstü aşamasını birlikte yaşadım. Dahi Mustafa Kemal Paşa'nın akıllı idaresi gerçekten mucizelere yol açtı. Özellikle eski Osmanlı İmparatorluğu'nu tanıyanlardan kim, bu kısa süre içinde o imparatorluktan bir Ulusal Türk Devleti'nin ortaya çıkabileceğini düşünebilirdi? Alman halkının, bu liderin kahramanca isteklerinden sonuçlanan görkemli başarısını, sempati ve içtenlikle karşılaması son derece doğaldır. Ve Türkiye bunu bilmektedir. Savaştan sonra 6 yıl süre ile tamamen kesilmiş olan karşılıklı ilişkiler, bugün gene kalpten ve dostçadır. Ankara'daki törende ileticeğim kutlamalar, dostluk ilişkileri ve ruhu içinde söylenmiş olacaktır.” S. Eriş Ülger, *a.g.e.*, s. 206.

menlerin hemen hemen hepsinin Almanya'da yüksek öğrenim gördüğünü ancak onların da Alman hocaların geçtiği yollardan geçmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün eğitim-öğretim kadrosu, öğrencileri, dersleri vb. konulara ilişkin pek çok ayrıntı basın aracılığıyla Alman halkına aktarılmıştır. Daha önemli olarak bu bilgilerin hepsi Falke ile yapılan bir görüşme neticesinde elde edilmiştir ve Almanlar onu "Yüksekokul rektörü" olarak tanımlamıştır.¹⁰

Almanya'nın ziraatine uzun yıllar hizmet etmiş olan Friedrich Falke'nin Türkiye'deki günleri Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kuruluş süreciyle başlamıştır. Türkiye'de ziraat eğitiminin öncü kurumlarından biri olan YZE'de kurucu rektör olarak görevlendirilmesi ve ardından yapmış olduğu çalışmalar pek çok akademik çalışmaya konu olmuştur. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, Cemalettin Yaşar Çiftçi'nin *Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933-1948)* başlıklı eseri önem arz etmektedir.¹¹ Çiftçi, bu kurumla ilgili pek çok konuyu bütüncül bir şekilde eserine aktarırken aynı zamanda Falke'nin idarecilik yönünü ve bilim hayatına katkılarını da ayrıntılarıyla okuyucu ile buluşturmuştur. Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi* adlı eserinin beşinci cildinde YZE'nin tarihçesini özlü bir şekilde ele almış ve Falke'nin hayatıyla ilgili birtakım bilgileri de satır aralarına eklemiştir.¹² Sevtap Kadioğlu'nun "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları" başlıklı makalesinde Falke'nin Türkiye'deki çalışmalarına dair bazı ayrıntılar yer almaktadır.¹³ Selman Yaşar'ın kaleme aldığı "Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Kuruluşu ve Alman Bilim Adamlarının Çalışmaları"¹⁴ ve "Prof. Dr. Friedrich Falke'nin Türk Ziraat ve Bilim Hayatına Katkıları"¹⁵ adlı çalışmalarda da yine Falke'nin YZE yılları bu kez arşiv belgeleri temelinde incelenmiştir.

Literatürde yer alan bu eserlerde Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kuruluşundan kapatılışına kadar geçen süreçte Falke'nin çalışmaları ve özellikle bilim hayatı-

10 S. Eriş Ülger, *a.g.e.*, s. 204-205.

11 Cemalettin Yaşar Çiftçi, *Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933-1948)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008.

12 Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi 5 Özerk Üniversite Dönemi (1946-1981)*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 6-11.

13 Sevtap Kadioğlu, "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt 9, sayı 1, 2008, s. 186-189.

14 Selman Yaşar, "Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Kuruluşu ve Alman Bilim Adamlarının Çalışmaları", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, cilt 10, sayı 19, 2015, s. 135-148.

15 Selman Yaşar, "Prof. Dr. Friedrich Falke'nin Türk Ziraat ve Bilim Hayatına Katkıları", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, cilt 10, sayı 20, 2015, s. 157-169.

na katkıları anlatılmakla birlikte biyografisi ele alınmamıştır. Wolfgang Böhm'ün *Biographisches Handbuch zur Geschichte des Pflanzenbaus* adlı kitabında ise Falke'nin biyografisine kısa ama toparlayıcı bir şekilde yer verilmiştir.¹⁶ Otto E. Hauser, *Neue Deutsche Biographie 5*'te kaleme aldığı “Falke, Friedrich” başlıklı maddede onun hayatını genel hatlarıyla ele almıştır. Alev Gözcü'nün “Atatürk Döneminde Türkiye’de Tarımın Gelişiminde Alman Etkisi” başlıklı makalesinde de Falke'nin çalışmalarından bahsedilmesinin yanı sıra biyografisi *Cumhuriyet* gazetesi temel alınarak dipnotta verilmiştir.¹⁷ Bu araştırmanın amacı özellikle Almanca ve İngilizce olarak kaleme alınan çeşitli kaynaklardaki bilgilerden hareketle Friedrich Falke'nin hayatını ve Türkiye’deki çalışmalarını bütüncül bir şekilde incelemektir.

1. Ailesi

Friedrich Falke, 7 Temmuz 1871 tarihinde Arendsee’ye (Altmark) bağlı Schwarzhof’da¹⁸ dünyaya gelmiştir. Babası Karl Friedrich ve annesi ise Auguste’dir.¹⁹ Toprak sahibi bir babanın oğlu olarak küçük yaşlardan itibaren ziraatle iç içe olması ileride ziraatçiliği meslek olarak seçmesinde etkili olmuştur. Falke'nin Evanjelik Lutheran Kilise’ye bağlı olduğu bilinmektedir.²⁰

Falke 1899 yılında Adelheid Hildegard Weber (1876-1945) ile evlenmiş ve bu evlilikten adları Ulrike Marie, Therese Auguste, Gertrud Eleonore, Maria Carola, Adelheid Gisela ve Reinhard Wendelin olmak üzere beş kız ile bir erkek çocukları doğmuştur.²¹ Günümüzde ailesi varlığını sürdürmektedir.

16 Wolfgang Böhm, *Biographisches Handbuch zur Geschichte des Pflanzenbaus*, München, Saur, 1997.

17 Alev Gözcü, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Tarımın Gelişiminde Alman Etkisi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt 18, sayı 36, Bahar 2018, s. 115-127.

18 Arendsee, Saksonya-Anhalt’ın kuzeyinde ve aynı adı taşıyan gölün hemen kıyısında yer almakta olup Schwarzhof ise buraya bağlı küçük bir yerleşim birimidir. Tarihi 12. yüzyıla kadar uzanan Arendsee’de 1831 yılında çıkan bir yangın kasabayı harap etmiş ve bunun üzerine imar faaliyetlerine başlanarak kasaba yeniden inşa edilmiştir. 1872’de ise burada bir sağlık tesisinin temelleri atılmıştır. <https://st.museum-digital.de/collection/823>, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

19 Wolfgang Böhm, *a.g.e.*, s. 61.

20 https://research.uni-leipzig.de/catalogus-professorum-lipsiensium/leipzig/Falke_35/

21 [https://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_Falke_\(1871-1948\)](https://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_Falke_(1871-1948)), (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

Fotoğraf 2. Falkenin Torunlarından Bazıları

Soldan sağa Herdana (en küçük torunu), Dieter [Dietrich] (94 yaşındaki en büyük torunu), Dr. Rosemarie Leineweber (torunu) ve Dr. Jürgen Pickert

<https://internationalgrasslands.org/wp-content/uploads/2022/03/Dr-Falke-rememberance-for-Archives-Final-Correct-Version-Oct-21-2021.pdf>

2. Öğrenim Hayatı ve Akademide Çalışmaya Başlaması

Falke, Osterburg'ta özel bir okulda öğrenim hayatına başlamıştır.²² İlköğreniminin ardından Osterburg ve Harz'daki Wernigerode gimnasyumlarında (genel lise) orta öğrenimini tamamlayarak 1890 yılında bakalorya sınavını²³ vermiştir. Bir süre çiftliklerde çalışarak staj yaptıktan sonra aynı yıl Halle Üniversitesi'nde ziraat öğrenimine başlamıştır.²⁴ Falke'nin buradaki öğrencilik yıllarında ziraat ile ilgili cemiyetlere üye olduğu görülmektedir. Örneğin, 1893 yılıyla birlikte Alman Tarım Derneği'nin (Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft DLG) bir üyesidir.²⁵

22 <https://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

23 Bakalorya, orta öğrenimi bitirme sınavıdır.

24 https://research.uni-leipzig.de/catalogus-professorum-lipsiensium/leipzig/Falke_35/, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

25 Gazete haberinde bu kuruluş Alman Ziraat Cemiyeti olarak geçmektedir. Falke 1919'da bu cemiyetin umumi ziraat şubesi reisliğine seçilmiş ve uzun yıllar bu şubenin başında bulunmuş-

1895'te Halle Üniversitesi'ni bitiren Falke yine bu derneğin isteği doğrultusunda çeşitli yem bitkilerinin yetiştirilmesine ilişkin deneysel çalışmalar yapmış ve bu konuda hazırladığı *Untersuchungen über den Wert des Braunheues unter besonderer Berücksichtigung der Verdaulichkeit der Proteinstoffe* başlıklı tez ile 1895'te "Felsefe Doktoru" unvanını almıştır.²⁶ Daha sonraki dönemde de dernekteki çalışmaları artarak devam etmiş ve çeşitli encümenlerin üyeliğine ve reisliğine seçilmiştir.²⁷

Falke'nin öğrencilik yıllarında büyük bir ziraat bilgini olan Julius Kühn [1825–1910]²⁸ tarafından yetiştirildiği ve Kühn'ün onu asistanı olarak Halle'ye çağırdığı bilinmektedir. Hatta Falke 1894-1898 yılları arasında Kühn'ün asistanlığını yapmıştır.²⁹ 1898'de Halle Üniversitesi'nin ziraat muallimliğine tayin edilmiştir. *Die Milchsekretion des Rindviehes unter dem Einfluss fettreicher Fütterung* başlıklı habilitasyon (doçentlik) çalışmasını/tezinin tamamlamış³⁰ ve bu çalışmasıyla ün kazanmıştır.³¹ 1899 yılında evlenmiş ve 1901 yılına kadar da üniversitedeki kariyerine öğretim görevlisi olarak devam etmiştir.

3. Leipzig Üniversitesi'nde Çalışma Yılları

Falke, 1901 yılında henüz otuz yaşında iken eylemsiz (ausordentliche) profesör olarak Leipzig Üniversitesi'ne çağırılmıştır.³² Bu üniversitede hususi ziraat ve hayvancılık enstitüsünü yöneterek buraya bağlı şubelerin derslerinin yanında

---

tur. İlmî yardım beraberliğinin kuruluşundan itibaren ziraat, orman ve baytar ihtisas şubeleri reisliği görevini de yürütmüştür. *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 4.

26 <https://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

27 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 4.

28 Halle Üniversitesi'nde ziraat profesörü olan Julius Kühn, henüz otuz yaşında iken hatırı sayılır bir ziraat deneyimi ile Bonn Üniversitesi'nde çalışmalarına başlamıştır. Üniversitedeki öğrenimini bitirdikten sonra Proskan'daki akademiye öğretmen olarak atanmış ve daha sonraları uygulamalı bir ziraatçi olarak hayvancılık konusundaki çalışmalarıyla 1862 yılında Halle Üniversitesi'nde ziraat profesörü olmuştur. Görevi ziraati canlandırmak olan Kühn'ün çalışmaları diğer üniversiteler arasında da takdir kazanmıştır. 47 yıl boyunca Halle'de profesörlük yapan Kühn, kendi yönetimindeki model bir kurum olan Halle'deki Ziraat Enstitüsü'nün de kurucusudur. Halle'de 85 yaşında hayata veda etmiştir. Bkz.: *The Times*, 19 Nisan 1920, s. 13.

29 https://www.landwirtschaft.sachsen.de/download/Falke2009_Faltblatt.pdf, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

30 https://www.uni-leipzig.de/unigeschichte/professorenkatalog/leipzig/Falke_35.pdf, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

31 <https://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

32 <https://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

uygulamalı işletme bilimi derslerini de vermeye başlamıştır.³³ Falke'nin bilimsel faaliyetlerinin, hocası Kühn'ün etkisi altında bulunduğu bilinmektedir.

Falke'nin Leipzig Üniversitesi'ndeki ilk çalışma dönemi 1901-1914 yılları arasındadır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ise artık cepheindedir. Savaş başladığında yüzbaşı olarak batı cephesinin çeşitli yerlerinde hizmet ettiği gibi Belçika'nın doğu ve batı Flander vilayetlerindeki çiftliklerin organizasyonunu ve idaresini de üzerine almıştır. Savaşın son yılı olan 1918'de cepheden Saksonya Devleti'nin merkezi olan Dresden'e çağrılmış ve Saksonya Dahiliye Nezareti'nde [İçişleri Bakanlığı] müşavirlik görevine getirilerek kendisine "Geheimrat Regierungshad" rütbesi³⁴ verilmiştir.³⁵ Daha sonra İktisat Nezareti'nin müşavirliğine tayin olunarak savaştan çok zedelenen Saksonya ziraatinin yeniden organize edilmesiyle görevlendirilmiştir.³⁶ Birinci Dünya Savaşı'nda yararlılık gösterdiği için kendisine Demir Haç I ve II (Eisernes Kreuz-EK) madalyası verilmiştir.³⁷ Savaş sonrasında ise 1919 yılında Alman Ziraat Cemiyeti'nin başına geçmiştir.³⁸

1920 yılına gelindiğinde Falke, Leipzig Üniversitesi'ne tekrar dönmüş³⁹ ve Ordinaryüs Profesör unvanıyla Ziraat İktisadiyatı Enstitüsü Müdürlüğü görevini yürütmüştür. Aynı zamanda ziraat şubesinin organize edilmesi ve üniversitede ziraat öğreniminin kendi döneminin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesini üstlenmiş, işini başarıyla tamamlamıştır. Ziraat İktisadiyatı Enstitüsü'ne bağlı bir uygulama çiftliği ve ziraat ile hayvancılık enstitüleri için de deneme işletmeleri kurulması onun dönemindedir.⁴⁰

Falke 1921 yılıyla başlayarak ziraat ilimleri mümessili olarak ziraat tedrisatı, tecrübe teşkilâtı, yeşil ziraat, dağlık arazide ziraatin teşviki konularında emek

33 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 3.

34 Bu akademik ya da askeri bir rütbe olmayıp Alman soylularına verilen bir unvandır.

35 <https://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022). Bu görevi 1918-1920 döneminde gerçekleştirmiştir.

36 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 3.

37 Bu madalyalar dışında başka madalya ve ödülleri de mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: https://research.uni-leipzig.de/catalogus-professorum-lipsiensium/leipzig/Falke_35/, (Erişim Tarihi: 23.08.2022); *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 4.

38 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 4.

39 Wolfgang Böhm, *Biographisches Handbuch zur Geschichte des Pflanzenbaus*, s. 62; Heuser, Otto E., "Falke, Friedrich" in: *Neue Deutsche Biographie* 5, 1961, s. 9 [Online-Version] <https://www.deutsche-biographie.de/pnd135543363.html#ndbcontent>, (Erişim Tarihi: 23.08.2022). Bu görevi 1920-1934 dönemindedir.

40 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 3.

vermiştir. Ayrıca ziraat muallim ve memurları imtihanı encümenlerinde başkan ve üye sıfatıyla çalışmıştır. Falke'nin çalışmaları ile 1924'te Saksonya'da ilk deneme teşkilâtı kurulmuştur. Kendisine başarı ve faaliyetlerinden dolayı ise ziraat enstitülerinin altıncı yıldönümünde Leipzig'de yapılan merasimde Saksonya'nın ziraate hizmet edenlere mahsus en yüksek teveccühü olan Saksonya Ziraat Odası'nın altın liyakat madalyası verilmiştir.⁴¹

Falke, 1926/1927'de Leipzig Üniversitesi'nin Felsefe Fakültesi dekanlığı görevini yürütmüştür.⁴² 1929 – 1930 yıllarında Leipzig Üniversitesi rektörüdür.⁴³ 1930–1931 yıllarında ise prorektör⁴⁴ olarak üniversitenin idaresinde görev almıştır.⁴⁵ 1927 yılında mera, çayır ve yemlerle ilgili olarak kuzey ve orta Avrupa ülkelerinden temsilcilerin katılımıyla bir toplantı yapmayı planlamış ve bu konuların uzmanı elli kişiye davet mektubu göndermiştir. Toplantı Leipzig'de 21-31 Mayıs 1927'de "I. Tagung der Weide-und Wiesenwirte aus den nord-und mitteleuropäischen Ländern in Deutschland" adıyla ve Falke'nin öncülüğünde yapılmıştır.⁴⁶

İlki Leipzig'de yapılan bu toplantının ikincisi 1930'da İsveç'te gerçekleştirilmiştir ve Falke o toplantının onursal başkanıdır. Üçüncü toplantı 1934 yılında İsviçre'de yapılmıştır.

41 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 4.

42 Almanya'da günümüzdeki fen fakültesi (naturwissenschaftlicher fakultät) geçmişte "felsefe fakültesi" olarak adlandırılırdı. Dolayısıyla o dönemde Falke'nin dekanlığı yürüttüğü fakülte de felsefe fakültesi olarak anılmaktaydı. Bu nedenle burada doktorasını bitirenler "felsefe doktoru" unvanını almaktaydı. Çeşitli ülkelerde akademik unvan olarak Phd (doctor of philosophy) kullanılmasının da temel nedeni budur. Prof. Dr. Emre Dölen ile yapılan kişisel görüşme, 23 Ekim 2022.

43 https://www.landwirtschaft.sachsen.de/download/Falke2009_Faltblatt.pdf, (Erişim Tarihi: 23.08.2022). Ayrıca bkz.:https://research.uni-leipzig.de/catalogus-professorum-lipsiensium/leipzig/Falke_35/, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

44 Rektör görevini tamamlamasının ardından eski rektör olarak üniversite senatosunda görev almaya devam eder ve "prorektör" sıfatıyla anılır.

45 *Cumhuriyet*, 17 Kânunusani [Ocak] 1933, s. 3.

46 V.G. Allen-R.J. Wilkins-G.D. Lacefield-S.R. Smith, *The History of the International Grassland Congress-1927 to 2020*, USA, The Forage and Grassland Foundation, 2021, s. 3.

Fotoğraf 3. 1934 Yılındaki Toplantıda Falke

Soldan sağa Dr. F. T. Wahlen, Dr. A. Elofson, Professor F. Falke, Dr. R. Geith
(Peter Edling Arşivi)

V.G. Allen-R.J. Wilkins-G.D. Lacefield-S.R. Smith, *The History of the International Grassland Congress-1927 to 2020*, USA, The Forage and Grassland Foundation, 2021, s. 11.

Dördüncü toplantı 1937 yılında Galler'e bağlı Aberystwyth, Wales'te gerçekleştirilmiştir. Falke bu dönemde Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde görevli olduğundan bu toplantıda Türkiye'yi temsil etmiştir.⁴⁷

4. Yüksek Ziraat Enstitüsü Yılları

Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulması sürecinde Falke, Kasım 1932'de Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal imzalı bir kararnameyle Türkiye'ye davet edilmiştir. Ankara'daki Yüksek Ziraat Okulu'nun İktisadiyat Enstitüsü'nün faaliyetlerini incelemesi ve çalışma programını düzenlemesi amacıyla yapılan bu davette kendisine birinci mevki yataklı tren ücreti, ikamet ve seyahat günleri için de ayrıca onar lira gündelik verilmesi karara bağlanmıştır.⁴⁸ Dolayısıyla yılın sonlarına doğru Türkiye'ye gelerek çalışmalarına başlamıştır.⁴⁹

47 V.G. Allen-R.J. Wilkins-G.D. Lacefield-S.R. Smith, *a.g.e.*, s. 11.

48 BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 32.71.15. Ayrıca bkz.: EK-1.

49 Cemalettin Yaşar Çiftçi, *a.g.e.*, s. 17.

22 Ocak 1933 tarihi itibarıyla Falke'nin, Yüksek Ziraat ve Baytar Mektebi İktisadiyat Enstitüsü'nün çağın şartlarına göre çalışmasını düzenlemesi ve rektörlük görevi ile Ziraat İktisadiyatı kürsüsünde profesörlük yapması amacıyla kendisiyle kontrat yapılması uygun bulunmuştur.⁵⁰ Yapılan kontrata binaen Falke, 24 Ocak'ta ailesini Türkiye'ye getirmek üzere Almanya'ya hareket etmiştir.⁵¹

Falke'nin yanında çalıştırılmak üzere tercüman görevlendirilmesi gerekmiş ve çalışacak kişilerin kadrolarının tasdik edilmesine karar verilmiştir.⁵² Bu işle ilgili olarak Alman uyruklu Frl Neverma görevlendirilmiştir.⁵³ 1933 yılının sonlarında ise Falke'nin ailesinin Almanya'dan beraberinde getirmiş olduğu eşyanın kontenjana bakılmaksızın yurda alınmasına izin verilmiştir.⁵⁴

Falke, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kuruluş hazırlıklarını ivedilikle tamamlamıştır. Hazırlıklara paralel olarak Enstitü'nün kuruluşuna ilişkin yasa tasarısı da hükümet tarafından 24 Mayıs 1933'te TBMM'ye sevk edilmiştir. Tasarı, Ziraat ve Bütçe Encümenlerinden geçerek Genel Kurul'a gelmiş ve ivedilikle görüşülerek 10 Haziran 1933'te 2291 sayılı ile "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanunu" olarak kabul edilmiştir.⁵⁵ İnşasının tamamlanmasının ardından Yüksek Ziraat Enstitüsü 30 Ekim 1933'te Ankara'da törenle açılmıştır.⁵⁶ Böylelikle bugünkü çağdaş Türk üniversitelerinin, "üniversite" nitelik ve özellikleri bu Enstitü'de oluşturulup denenecektir.⁵⁷ Falke'nin de 1938 yılına ka-

50 BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 33.6.10; *Cumhuriyet*, 22 Kanunisasi [Ocak] 1933, s. 3.; Nihal Erk, "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün Kuruluşu ve Veteriner Hekimlik Öğretiminin Bu Kurumdaki On Beş Yıllık Tarihi", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/11/642/8217.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.11.2015), s. 88. Falke'nin Almanya'ya geri dönme sebebi sadece ailesini getirmekle de sınırlı değildir. Falke aynı zamanda, Türkiye'deki mevcut koşulları incelediğinden Almanya'dan akademisyen sağlamak amacını da gütmüştür. Daha sonra ekibiyle Ankara'da göreve başladığında ise Alman hükümetinin ve bilimsel kuruluşların başışı olan 18.000 kitabı da yanında getirmiştir. Gülten Kazgan, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Tarım Sorunlar ve Çözümler (1923-1946)", *Bugünün Bilgileriyle Kemal'in Türkiye'si La Turquie Kamâlîste*, İstanbul, Boyut Matbaacılık, 2013, s. 85.

51 *Cumhuriyet*, 24 Kanunisasi [Ocak] 1933, s. 3.

52 BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 34.15.9.

53 BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 35.21.8.

54 BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 41.81.9.

55 26 Mayıs 1936'ya geldiğinde ise kabul edilen 2984 sayılı yasa ile Enstitü'nün tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Emre Dölen, "Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Bilimsel Araştırmanın Kurumsallaşması ve Yapılan Doktoralar (1933-1948)", *Türkiye'de Üniversite Anlayışının Gelişimi (1861-1961)*, (içinde), ed. Namık Kemal Aras-Emre Dölen, Osman Bahadır, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2007, s. 220-221.

56 Nihal Erk, *a.g.m.*, s. 88; Sevtap Kadioğlu, *a.g.m.*, s. 185-186.

57 *Cumhuriyetin Üniversitesi*, s. 181.

dar sürecek olan Türkiye günleri⁵⁸ ve Yüksek Ziraat Enstitüsü rektörlüğü görevi de başlamıştır.⁵⁹

Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılış töreni basında büyük bir yer bulmuştur. Başta Başvekil İsmet Paşa olmak üzere devlet ileri gelenleri ile yabancı devlet temsilcilerinin katıldığı tören⁶⁰ büyük yankı uyandırmıştır. Başvekil İsmet Paşa söylediği nutukla⁶¹ kurdeleyi kesmiş ve orkestranın çaldığı İstiklal Marşı'nın ardından bina gezilmeye başlanmıştır.⁶²

Fotoğraf 4. Başvekil İsmet Paşa Açılış konuşmasını yaparken (1933)

Cumhuriyetin Üniversitesi, ed. Atilla Cangır, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2008, s. 201.

58 Horst Widmann, *Atatürk ve Üniversite Reformu*, çev. Aykut Kazancıgil - Serpil Bozkurt, İstanbul, Kabcacı Yayınevi, 1999, s. 337. Falke'nin 1939 yılında ülkesine döndüğünü dile getiren eserler de mevcuttur. Bkz.: *Cumhuriyetin Üniversitesi*, ed. Atilla Cangır, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008, s. 180.

59 Sevtap Kadioğlu, *a.g.m.*, s. 185-186; *Cumhuriyet* (Ankara), 26 Temmuz 2014, s. 2.

60 Vekiller ve ziraatçı mebuslar, askeri erkân, Sovyetler Birliği devlet ricali, Almanya'nın Moskova Sefiri Herre Nadolny, Almanya Sefareti erkânı, İtalya ateşemiliteri, vekâletler erkânı, Emniyet Umum Müdürü, Ankara Valisi, ziraat müesseseleri müdürleri törene katılanlar arasındadır. *Hakimiyeti Milliye*, 31 Birinci Teşrin [Ekim] 1933, s. 1. Ayrıca bkz.: Cemalettin Yaşar Çiftçi, *a.g.e.*, s. 76.

61 *Hakimiyeti Milliye*, 31 Birinci Teşrin [Ekim] 1933, s. 1; Arif Akman, *Türkiye'de Ziraat Yüksek Öğretim Reformunun Anatomisi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980, s. 26.

62 *Hakimiyeti Milliye*, 31 Birinci Teşrin [Ekim] 1933, s. 1.

Açılış programına göre misafirler önce rektörlük binası önünde toplanmış ve saat 16.00 itibarıyla da Başvekil İsmet Paşa'nın nutuklarıyla YZE resmen açılmıştır. Ardından rektörlük binası ve öğrenci yurdu gezilerek öğrenci yemek salonunda çay içilmiştir. Çaydan sonra Enstitü'nün bazı laboratuvarları, cam atelyesi, yeni yapılan Teşrih (Anatomi) ve Marazi Teşrih (Patolojik Anatomi) Enstitüleri gezilmiştir. Ziraat Vekili Muhlis [Erkmen] Bey misafirlere cam atelyesinin ürünlerinden hediye etmiştir. Enstitü'nün kuruluşunu kutlamak üzere İsmet Paşa tarafından bir meşe ağacı dikilmiştir. Ağaç dikme töreni esnasında Sovyetler Birliği temsilcileri M. Voroşilof ve General Budyeni⁶³ de toprak atarak uğurlu olmasını dilemişlerdir. İsmet Paşa, Enstitü'de gördüğü düzen ve mükemmeliyetten dolayı Ziraat Vekili Muhlis Bey ile Rektör Falke'yi tebrik etmiş ve ardından tören sona ermiştir.⁶⁴

Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılışından bir süre sonra İstanbul'daki Yüksek Orman Mektebi, Orman Fakültesi olarak buraya bağlanmış ve 1936–1937 eğitim-öğretim yılından itibaren fakülte sayısı beşe ulaşmıştır.⁶⁵ Bu fakülteler Tabii İlimler Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Ziraat Sanatları ve Tekniği Fakültesi ve Orman Fakültesi'dir. Friedrich Falke bu fakülteler arasında Ziraat Fakültesi ile Ziraat Sanatları ve Tekniği Fakültesi'nde ders vermiştir.

Falke, akademik görevlerinin yanı sıra 1933 ile 1938 yılları arasında Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde rektörlük görevinin yanında Ziraat Fakültesi İktisadiyat Enstitüsü Müdürlüğü, Zirai Sanatlar ve Zirai Teknik Fakültesi Ziraat Makinaları Enstitüsü Müdürlüğü⁶⁶ ve Zirai Sanatlar ve Zirai Teknik Fakültesi Köylü El İşleri Enstitüsü Müdürlüğü gibi diğer idari görevleri de üstlenmiştir.⁶⁷

63 Budyeni olarak da bilinir.

64 Cemalettin Yaşar Çiftçi, *a.g.e.*, s. 79; *Hakimiyeti Milliye*, 31 Birinci Teşrin [Ekim] 1933, s. 1; Horst Widmann, *a.g.e.*, s. 213.

65 Cemalettin Yaşar Çiftçi, *a.g.e.*, s. 196.

66 Vekaleten ve 1935–1936, 1936–1937 eğitim-öğretim yıllarında.

67 Cemalettin Yaşar Çiftçi, *a.g.e.*, s. 308, 333- 334.

Fotoğraf 5. Öğrenci Yemin Töreninde Rektör Falke Bir Kız Öğrenciye Belgesini Verirken (1937)

Cumhuriyetin Üniversitesi, ed. Atila Cangır, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2008, s. 203.

Falke, Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndeki çalışma döneminde gerek öğrenciler ve gerekse mesai arkadaşları tarafından sevilip sayılan biri olmuştur. Prof. Dr. Arif Akman'ın *Türkiye'de Ziraat Yüksek Öğretim Reformunun Anatomisi* adlı kitabının satır aralarındaki ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir:

*"Prof. Falke, bu satırları yazana pek sempatisi bulunmamakla birlikte itiraf etmek gerekir ki, kendisi yaşına göre çok aktif ve çok çalışkan, sabahları çok erken görevi başında bulunan ve akşamları geç vakitlere kadar çalışan ve hatta bazı günler sabah saat 6 da yatakhaneleri gezerek beden terbiyesine kalkmayan öğrencileri yataklarından kaldıran, Kayzer Wilhelm bıyıklı, babacan tutumlu ve yardım seven bir kimse idi. Hatta o kadar ki, Enstitü mensuplarının kurdukları Ziraat Mahallesinde ev yaptıran birçok arkadaşına para yardımında bulunmuştur. Bu özellikleri yanında belirtmek gerekir ki, kendisi biraz eskiye bağlı (konservatif) idi. Fakat yine belirtmek gerekir ki, bazı noktalarda eleştirmek gerekse bile, kendisinin Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün ilk gelişme yıllarında büyük hizmetleri olmuştur."*⁶⁸

68 Arif Akman, *Türkiye'de Ziraat Yüksek Öğretim Reformunun Anatomisi*, s. 44. Arif Akman, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde kendilerine çalışma disiplinini ve tam gün çalışma geleneğini

Fotoğraf 6. Rektör Falke Öğrencileriyle (1937)

Cumhuriyetin Üniversitesi, ed. Atıla Cangır, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2008, s. 207.

Falke, Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndeki rektörlük döneminde babacan tavrının yanı sıra esasen bilimsel yayınları ve yaptırmış olduğu çalışmalarla Türkiye'nin ziraat hayatına yön verenler arasında yer almıştır. Leipzig Üniversitesi'ndeki öğrencilik yıllarından beri tanıdığı ve başarısını takdir ettiği Şevket Raşit Hatipoğlu'nun tarım bakanı olarak görevlendirilmesinde Falke'nin etkisi söz konusudur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye Hatipoğlu'ndan bahsedip Türkiye'de tarımın gelişmesine fayda sağlayabileceğini söylemiştir.⁶⁹ 1938'de Türkiye'den ayrılırken İsmet İnönü'ye Şevket Raşit Hatipoğlu'ndan övgüyle bahsettiği ve İnönü'nün kendisini davet ederek iki saatten fazla bir süre dinlediği bilinmektedir.⁷⁰

4.1. Falke'nin YZE'de Yayınladığı Ders Kitap ve Teksirleri

Friedrich Falke verdiği derslerin notlarını kısa sürede hazırlamış ve bunlar Türkçeye çevrilerek bir bölümü kitap ve bir bölümü de teksir halinde basılmıştır.

aşıl原因ların başında Falke'nin geldiğini dile getirmektedir. Arif Akman, "Yüksek Ziraat Enstitüsünün Öyküsü", *Gıda*, cilt 15, sayı 1, 1990, s. 11.

69 Büşra Günay, "Türk Siyasi Hayatında Şevket Raşit Hatipoğlu", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2021, s. 45.

70 Büşra Günay, a.g.t., s. 202 (ek s. 4).

Bu bağlamda Ekonomi ve Zirai İşletmecilik Enstitüsü'ndeki yayınları aşağıda verilmiştir:⁷¹

Türkiye'de Ziraî Defter Tutumunun Gayesi ve Vazifeleri (Çiftçiye Öğütler: Sayı 4), Almancadan çeviren Kazım Köylü, YZE Sayı 4, Ankara 1935, 55 s.

Köylünün Mahiyeti, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE Çiftçiye Öğütler: Sayı 9, Ankara 1935, 24 s.

Umumi Halk İktisadiyatı, Kısım 1 - 2, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE (Roto) Sayı 2, Ankara 1935, 119 s.

Umumi Halk İktisadiyatı, Kısım 3, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE (Roto) Sayı 3, Ankara 1936, 74 s.

İktisat İlmine Methal, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE (Roto) Sayı 1, Ankara 1936, 100 s.

Umumi İktisat, Cilt 1, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE (Roto) Sayı 4, Ankara 1938, 136 s.

Umumi İktisat, Cilt 2, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE (Roto) Sayı 4, Ankara 1938, 75 s.

Umumi İktisat, Cilt 3, Almancadan çeviren Şevket Raşit Hatipoğlu, YZE (Roto) Sayı 4, Ankara 1938, 103 s.

Kooperatifçilik, Almancadan çeviren Şeref Nuri İlkmen, YZE (Roto) Sayı 57, Ankara 1938, 62 s.

Zirai İktisat İlmi, Almancadan çeviren Kazım Köylü, YZE (Roto) Sayı 58, Ankara 1938, 60 s.

Bunların dışında Friedrich Falke'nin *Türkiye'de Köy Tedrisatına Verilecek Şekil ve Köylü Halkın İrşad ve Tenviri Hakkında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün Raporudur* başlıklı bir çalışması/raporu bulunmaktadır.⁷²

4.2. Falke'nin Danışmanlığında Yapılan Doktora Çalışmaları

Falke'nin danışmanlığında Ziraat Aletleri ve Makinaları Enstitüsü, Ekonomi (Ekonomi) ve Zirai İşletmecilik Enstitüsü, Lif Teknolojisi ve Köylü El Sanatları Enstitüsü'nde olmak üzere doktora tez çalışmaları hazırlanmıştır.

71 *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını 1933-1947*, Ankara, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, 1948, s. 22; Cemalettin Yaşar Çiftçi, *a.g.e.*, s. 369.

72 Friedrich Falke, *Türkiye'de Köy Tedrisatına Verilecek Şekil ve Köylü Halkın İrşad ve Tenviri Hakkında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün Raporudur*, Ankara, Mart 1936. Bu rapor Prof. Dr. Emre Dölen ve Doç. Dr. Gülşah Eser tarafından yayına hazırlanmaktadır.

Ziraat Aletleri ve Makinaları Enstitüsü'nde ilk doktora tez çalışması Esat Ahmet Bozkaya tarafından 1935 yılında ve ilk habilitasyon (doçentlik) çalışması da yine aynı kişi tarafından 1936 yılında tamamlanmıştır.⁷³

Esat Ahmet Bozkaya, *Ankara Vilâyetinde Kullanılan Pulluklarla Tarım Aletleri ve Bunların Şimdiki Tarım Durumu ile Olan İlgileri Üzerine Araştırmalar*, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Sayı 12, Ankara 1936, Türkçesi 56 s., Almancası 52 s., çizelge ve şekiller 34 s.

Bu eser Ziraat Alet ve Makinaları Enstitüsü'nde Prof. Dr. F. Falke'nin danışmanlığında yapılmış ve ziraat doktorası konusu olarak takdim kılınarak Prof. Dr. Friedrich Falke ve Prof. Dr. Matschenz'in raporları üzerine Ziraat Fakültesi tarafından kabul edilmiştir.⁷⁴

Ökonomi (Ekonomi) ve Zirai İşletmecilik Enstitüsü'nde ilk doktora tez çalışması Sadri Aran tarafından 1937 yılında, ilk habilitasyon çalışması Şevket Raşit Hatipoğlu tarafından 1936 yılında tamamlanmıştır.⁷⁵

Sadri Aran, *Bir Köy Monografisi (Evedik Köyü)*. Danışman: Ord. Prof. Dr. Friedrich Falke, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Sayı 66, 139 s., Ankara 1938.

Bu eser doktora konusu olarak 1937 yılında İktisadiyat Enstitüsü'nde Prof. Dr. Friedrich Falke'nin danışmanlığında hazırlanmış ve Prof. Dr. Friedrich Falke ile Prof. Dr. Walter Dix'in raporları üzerine Ziraat Fakültesi tarafından kabul edilmiştir.⁷⁶

Lif Teknolojisi ve Köylü El Sanatları Enstitüsü'nde ilk doktora tez çalışması, Tevfik Eşberk tarafından 11 Mayıs 1936 tarihinde ve ilk habilitasyon çalışması da yine Tevfik Eşberk tarafından 1940 yılında tamamlanmıştır.⁷⁷

Tevfik Eşberk, *Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti*, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Sayı 44, Ankara 1939, 146 s.

Bu eser doktora çalışması olarak 1936 senesinde Köylü El Sanatları Enstitüsü'nde Prof. Dr. Friedrich Falke'nin danışmanlığında hazırlanmış ve Falke ile Prof. Dr. Otto Gerngross'un raporları üzerine 11 Mayıs 1936 tarihinde Ziraat Sanatları Fakültesi tarafından kabul edilmiştir.⁷⁸

73 Cemalettin Yaşar Çiftçi-Hasan Çiftçi, *Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Yapılan Doktora ve Doçentlik Çalışmaları ile Özetleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2009, s. 131.

74 Cemalettin Yaşar Çiftçi-Hasan Çiftçi, *a.g.e.*, s. 131 – 132.

75 Cemalettin Yaşar Çiftçi-Hasan Çiftçi, *a.g.e.*, s. 146.

76 Cemalettin Yaşar Çiftçi-Hasan Çiftçi, *a.g.e.*, s. 42.

77 Cemalettin Yaşar Çiftçi-Hasan Çiftçi, *a.g.e.*, s. 184.

78 Cemalettin Yaşar Çiftçi-Hasan Çiftçi, *a.g.e.*, s. 184.

4.3. Yüksek Ziraat Enstitüsü'nden Ayrılış

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devrolan Türk-Alman iş birliği yalnızca askeri, iktisadi, zirai vb. alanlarda değil eğitim ve kültür alanlarında da kuvvetli bir şekilde hissedilmiştir. Yüksek Ziraat Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi gibi eğitim kurumlarının yapılandırılmasında Alman bilim adamlarından istifade edilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Deutsche Bank'ın Müdürü Petzold, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılışından henüz birkaç gün önce 27 Ekim 1933'te Berlin'deki Deutscher Klub'da "*Türk biliminin ve okulculuğunun Alman etkisi altına alınması elden geldiği kadar genişletilmelidir*" sözlerini sarf etmiştir. Alman politikası bu meyanda Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin Alman dilini öğrenmek zorunda kalması, bunun yanı sıra yöntem ve araçlarını da kullanma zorunluluğu duyması yönünde bir tutum izlemiştir. Belirtildiği üzere, o dönemde Alman bilim adamlarının çalıştığı eğitim kurumlarının başlıcaları arasında Yüksek Ziraat Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi'ndekiler daha çok Almanya'daki politika ve ırkçılık yüzünden dışarıya göç etmiş olanlardır.⁷⁹

Alman kimya sanayi 1920'li yıllara gelindiğinde dünyaya egemen duruma gelmiştir. Bu sanayinin en önemli ürünlerinden biri sentetik boyarmaddeler olup bunların kullanımının yaygınlaştırılmasına çalışılmıştır. Falke burada farklı bir politika izleyerek doğal boyarmaddelerin kullanılmasının yaygınlaştırılmasını teşvik etmiş, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde de bu konuda doktora tezleri yapmıştır. Ayrıca Falke, Türkiye'deki ziraat öğretiminin organizasyonu konusunda 1936'da yazdığı raporda Amelî Ziraat Mekteplerinin müfredat programlarından söz ederken "*Bunlar bilhassa, nebatî boyacılığı öğrenmeli ve bu sahada, modeller resmederek numunelerin intihap ve tertibinde halk sınıfının inkişafına yardım edebilecek kadar bir san'at anlayışı elde etmelidirler*" diye yazmaktadır.⁸⁰

Glasneck'e göre bazı bilim adamları ise Alman propagandası ve casusluk amaçlı olarak Türkiye'ye gönderilmiş olup Nazi Partisi Dış Ülkeler Örgütü'ne bağlı olarak çalışmıştır.⁸¹ Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne gelince buranın kuruculuğunu üstlenen Falke, Almanya'da hükümeti Nasyonal Sosyalistler

79 Johannes Glasneck, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Onur Yayınları, t.y., s. 37; Emre Dölen, "Scientific Research on Natural Dyes in Turkey, in Period of 1933 – 1950", *A Turkish Chemistry Student's 100 Years Old Laboratory Notebook On Dyeing*, İstanbul, Turkish Chemical Society Publications, 2022, s. 39 – 63.

80 Friedrich Falke, *a.g.e.*, s. 37-38; Prof. Dr. Emre Dölen ile yapılan kişisel görüşme, 23 Ekim 2022.

81 Johannes Glasneck, *a.g.e.*, s. 38.

devralmadan önce Türkiye'ye çağırılmıştır. Kendisi Alman milliyetçisi olmakla birlikte partinin bir üyesi değildir. Onun görevden alınışında Nasyonal Sosyalistler ve partili meslektaşlarının isteği ve etkisi söz konusudur.⁸² Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde beş yıl kadar görev yapan Falke, belirtildiği üzere 1938 yılında Türkiye'den ayrılmıştır.⁸³

5. Almanya'ya Geri Dönüşü ve Vefatı

Falke, Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndeki görevini tamamlamasının ardından Leipzig'e geri dönmüş ve 1938 yılında Leipzig Üniversitesi'nden emekli olmuştur. 1946 yılında içeriği tam olarak bilinmemekle birlikte kendisinden isteneni zamanında teslim etmediği ve konuşulan fiyattan vermediği gerekçesiyle dört yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Fakat Halle Başbakanı tarafından temize çıkarılmış/affedilmiştir. 1948'de Ziraat Fakültesi'ni yeniden organize etmek üzere Leipzig Üniversitesi'ne çağırılmıştır. 10 Mart 1948 tarihinde ise hayata veda etmiştir.⁸⁴

Sonuç

Friedrich Falke, babasının bir toprak sahibi olması nedeniyle küçük yaştan itibaren ziraatle iç içe büyümüş ve bu süreçte tecrübenin yanı sıra disiplinli çalışma alışkanlığı edinmiştir. Ziraate ilişkin bu tecrübeleri, çalışkanlığı ve aynı zamanda azmi sayesinde Julius Kühn'ün dikkatini çekmiş ve daha öğrenciyken onun asistanı olmuştur. Akademik çalışmalarında hocasından etkilenen Falke, ziraat alanında modern mera yönetiminin öncüsü olarak kabul edilmektedir.

Falke'nin akademik çalışma hayatının büyük bir bölümü Leipzig Üniversitesi'nde geçmiştir. Buraya profesör olarak atandıktan sonraki süreçte dekanlık, rektörlük ve prorektörlük gibi idari görevler almıştır. Dekanlığı döneminde mera, çayır ve yemlerle ilgili olarak kuzey ve orta Avrupa ülkelerinden temsilcilerin katılımıyla gerçekleştirdiği toplantı büyük bir ilgi uyandırmış ve bilim dünyasına olan katkıları nedeniyle bu toplantı belirli aralıklarla günümüze kadar yapılmıştır. Hatta 7 Temmuz 2021 tarihinin Falke'nin 150. doğum gününe denk gelmesine ithafen aynı ay içerisinde Alman Tarım Derneği tarafından Iden ve Schwarzholtz'da Falke'yi anmak amacıyla bir sempozyum düzenlenmiştir.

Leipzig Üniversitesi'ndeki rektörlük döneminden sonra Falke 1932 yılında Ankara'daki Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurucu rektörlüğünü yapmak üzere

82 Horst Widmann, *a.g.e.*, s. 337. Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi 5 Özerk Üniversite Dönemi (1946-1981)*, s. 14.

83 <http://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

84 https://www.landwirtschaft.sachsen.de/download/Falke2009_Faltblatt.pdf, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

Türkiye'ye davet edilmiştir. Enstitü'yü yapılandırmasının yanı sıra burada görev aldığı yaklaşık beş yıl boyunca pek çok eser kaleme almıştır. Verdiği dersler, yaptırdığı doktora tezleri, çalışmaları ve yetiştirdiği öğrencileriyle Falke, Türkiye'deki ziraat hayatının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, daha sonraları ziraat bakanı olarak görev yapacak Şevket Raşit Hatipoğlu bizzat Falke'nin yanında yetişmiştir. Falke, Almanya'ya dönmeden önce Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile yaptığı görüşmede Hatipoğlu'nu ön plana çıkaran bir konuşma yapmıştır.

Friedrich Falke, 1938 yılı itibarıyla Leipzig Üniversitesi'ne geri dönmüş ve aynı yıl emekli olmuştur. 1948 yılında aynı üniversitenin Ziraat Fakültesi'ni yapılandırmak üzere göreve tekrar çağrılrsa da bu görevi kısa süreli olmuştur. 10 Mart 1948 tarihinde vefat eden Falke, bilim dünyasına kazandırdığı çalışmalarının yanı sıra Cumhuriyet'in öncü eğitim kurumlarından biri olan Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün yapılandırılmasına katkılarıyla anılmaktadır.

Kaynakça

Akman, Arif, *Türkiye'de Ziraat Yüksek Öğretim Reformunun Anatomisi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980.

_____, "Yüksek Ziraat Enstitüsünün Öyküsü", *Gıda*, cilt 15, sayı 1, 1990.

Alkan, Resul, "Alman Belgelerine Göre Erken Dönem Cumhuriyet Dönemi Bahriyesi Bağlamında Türk Alman İlişkileri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, cilt 36, sayı 2, 2021.

Allen, V.G. - Wilkins, R.J. - Laceyfield, G.D. - Smith, S.R., *The History of the International Grassland Congress-1927 to 2020*, USA, The Forage and Grassland Foundation, 2021.

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını 1933-1947, Ankara, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, 1948.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 32.71.15.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 33.6.10.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 34.15.9.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 35.21.8.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/Yer No: 41.81.9.

Böhm, Wolfgang, *Biographisches Handbuch zur Geschichte des Pflanzenbaus*, München, Saur, 1997.

Cumhuriyet, 17 Kânunusani [Ocak]1933.

Cumhuriyet, 22 Kanunusani [Ocak] 1933.

Cumhuriyet, 24 Kanunusani [Ocak] 1933.

Cumhuriyet, 29 Eylül 1934.

Cumhuriyet (Ankara), 26 Temmuz 2014.

Cumhuriyetin Üniversitesi, ed. Atilla Cangır, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008.

Çiftçi, Cemalettin Yaşar, *Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933-1948)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008.

Çiftçi, Cemalettin Yaşar - Çiftçi, Hasan, *Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Yapılan Doktora ve Doçentlik Çalışmaları ile Özetleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2009.

Dağlı, Erkan, “Alman Büyükelçilerinin Gözüyle Türk-Alman İlişkileri (1900-1938)”, *Atatürk Dergisi*, cilt 5, sayı 1, 2016.

Demirel, Ömer Faruk, “Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Kuruluş Yıllarında Almanca Dersleri, Okutmanları ve Öğretim Yöntemleri”, *Diyalog*, cilt 9, sayı 1, 2021.

Dölen, Emre, “Scientific Research on Natural Dyes in Turkey, in Period of 1933 – 1950”, *A Turkish Chemistry Student's 100 Years Old Laboratory Notebook On Dyeing*, İstanbul, Turkish Chemical Society Publications, 2022.

_____, *Türkiye Üniversite Tarihi 5 Özerk Üniversite Dönemi (1946-1981)*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

_____, “Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Bilimsel Araştırmanın Kurumsallaşması ve Yapılan Doktoralar (1933-1948)”, *Türkiye'de Üniversite Anlayışının Gelişimi (1861-1961)*, (içinde), ed. Namık Kemal Aras-Emre Dölen, Osman Bahadır, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2007.

Erichsen, Regine, “Türkiye'ye Sığınan ve Ankara Üniversitesi'nde Görev Alan Alman Bilim İnsanlarına Almanya'nın Bakışı”, *İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi (1933-1970)*, (içinde), çev. Gülru Bayraktar, ed. Kasım Karakütük, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2016.

Erk, Nihal, “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün Kuruluşu ve Veteriner Hekimlik Öğretiminin Bu Kurumdaki On Beş Yıllık Tarihi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/11/642/8217.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.11.2015).

Falke, Friedrich, *Türkiye'de Köy Tedrisatına Verilecek Şekil ve Köylü Halkın İrşad ve Tenviri Hakkında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün Raporudur*, Ankara, Mart 1936.

Glasneck, Johannes, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Çeviren Arif Gelen, Onur Yayınları, Ankara, [ty].

Gözcü, Alev, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Tarımın Gelişiminde Alman Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt 18, sayı 36, Bahar 2018.

Günay, Büşra, "Türk Siyasi Hayatında Şevket Raşit Hattıoğlu", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2021.

Hakimiyeti Milliye, 31 Birinci Teşrin [Ekim] 1933.

https://llg.sachsen-anhalt.de/fileadmin/Bibliothek/Politik_und_Verwaltung/MLU/LLFG/Dokumente/01_aufgab-organi-kontakt/llg-jahresberichte/JB_2021_gesamt.pdf, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

https://research.uni-leipzig.de/catalogus-professorum-lipsiensium/leipzig/Falke_35/, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

[https://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_Falke_\(1871-1948\)](https://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_Falke_(1871-1948)), (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

<https://st.museum-digital.de/collection/823>, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

<https://www.catalogus-professorum-halensis.de/falkefriedrich.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2022).

<https://www.deutsche-biographie.de/pnd135543363.html#ndbcontent>, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

https://www.landwirtschaft.sachsen.de/download/Falke2009_Faltblatt.pdf, (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

Informationen zu Themen, Projekten und Ergebnissen 2021, Landesanstalt für Landwirtschaft und Gartenbau Sachsen-Anhalt, 2022.

Kadıoğlu, Sevtap, "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt 9, sayı 1, 2008.

Kazgan, Gülten, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Tarım Sorunlar ve Çözümler (1923-1946)", *Bugünün Bilgileriyle Kemal'in Türkiye'si La Turquie Kamâliste*, İstanbul, Boyut Matbaacılık, 2013.

Koçak, Cemil, *Türk Alman İlişkileri (1923-1939)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Prof. Dr. Emre Dölen ile yapılan kişisel görüşme, 23 Ekim 2022.

The Times, 19 Nisan 1920.

Ülger, S. Eriş, *Alman Basınında Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti (1910-1944)*, Ankara, TBMM Basımevi Müdürlüğü, 1995.

Widmann, Horst, *Atatürk ve Üniversite Reformu*, çev. Aykut Kazancıgil - Serpil Bozkurt, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1999,

Yaşar, Selman, “Prof. Dr. Friedrich Falke’nin Türk Ziraat ve Bilim Hayatına Katkıları”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, cilt 10, sayı 20, 2015.

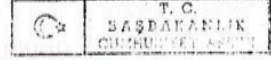
Yaşar, Selman, “Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün Kuruluşu ve Alman Bilim Adamlarının Çalışmaları”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, cilt 10, sayı 19, 2015.

Yıldırım, İsmail, *Cumhuriyet Döneminde Demiryolları (1923-1950)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2001.

Yüksek Ziraat Enstitüsü Ziraat Fakültesi Yılığı 1937, Ankara, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, 1937.

Ek-1. Falke'nin Türkiye'de Görevlendirilmesine İlişkin Kararname

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube: _____
Sayı: 17499

KARARNAME

Yüksek Ziraat mektebi İktisadiyat Enstitüsünün işlerini tetkik ve çalışma programını tanzim etmek üzere Layipziğ Darülfünunu ziraî İktisadiyat enstitüsü Müdürü Profesör Doktor Gehaymrat falkenin en x çok iki ay devam etmek, birinci mevki yataklı tren ücreti, ikamet ve seyahat günleri için ayrıca onar lira gündelik verilmek şartlarıyla, Türkiye'ye getirilmesine müsaade olunması; Ziraat Vekilliğinin 2I/I2/932 tarih ve 92835/56 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 2I/II/932 toplantısında kabul olunmuştur.

2I/II/932

REİSİCUMHUR

Yazı M. Kemal

Bş. V.

J. Kemal

Ad. V.

afunf Kemal

M. M. V.

Kemal

Da. V.

S. Kemal

Ha. V.

S. Kemal

Ma. V.

M. Kemal

Mf. V.

S. Kemal

Na. V.

C. Kemal

İk. V.

C. Kemal

S. İ. M. V.

G. İ. V.

Zr. V.

M. Kemal

M. Kemal

030 18 01 02 32 71 15

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.